

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ❀ ❀ ❀ ❀

❀ ❀ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԵՐ

◊◊◊

Լիզուն

Լիզուն հայ բանաստեղծութեան մէջ այլ և այլ կերպերով կը ներկայանայ:

Ամէն ազգ իր գրական լեզուն հետ պիտի ունենայ ի ժողովրդականը, որ դարէ դար, նահանգէ նահանգ կերպարանափոխուած է: Հայ մատենագրութիւնը իր բոլոր գործերը գրական լեզուով տուած է, զոր պսօր գրաբար կը կոչենք. այդ էր ս. Սահակի և ս. Մեսրոպայ լեզուն, եւ կեդեցոյ լեզուն, և որ սրբազան էր հայ կղերին համար: Եւ քանի որ գրականութիւնը վանքերու մէջ սահմանափակուած էր՝ կարելի էր ուսման լեզուն անոնց որւմ մերէն ներս անցնէ. այդ լեզուն՝ միշտ իրեն գերի պարծե՛ք ճաղարճական ազդեցութեանց տակ, և դարէ դար այլափոխուելով, այսօր մեր բնտանեկան լեզուն կը դառնայ, զոր աշխարհաբար կը կոչենք:

Այն դարուն՝ ուր սուրբ Մեսրոբ « ինքեան ձայնիւ » հայ ժողովրդեան կու տար Աստուածաշունչը, Հայաստանի սահմանական գաւառներէն ումանք այդ ձայնէն արդէն կ'որոշուէին իրենց « խեցրեկագոյն և խոշորագոյն » լեզուով:

Մենք մեր մատենագրութեան հետ պէտք է ժողովրդական լեզու մը ունեցած ըլլանք, որ մինչև ԺԴ դար անծանօթ կը մնայ և միայն ժողովրդական արձանագրութեանց մէջ կը յայտնուի. և արդէն Նիքոսէ Շնորհալիին իր մէկ յիշատակարանին մէջ կը վկայէ. Գրիգոր Բ. վկայաբանէր ս. Պարսամայ վկայաբանութիւնը Մելիտինէ քաղաքին մէջ Գրիգոր քահանայի մը թարգմանել տուած էր. այդ թարգմանութիւնը տարիներ վերջ Ն. Շնորհալույ ձեռքը կ'անցնի, զայն կը սրբազնէ, վասնզի աշխարհօրէն (աշխարհաբար) այսինքն ժողովրդական լեզուին բացատրութիւններ սպըր-

դած տեսած էր հոն և Բաց ասկից՝ երբ միևնոյն հայրապետը ուսմիկ ժողովրդեան համար կը զրէ իր առակները, կը ստիպուի անոնց դիւրահասկանալի լեզուն, աշխարհաբարը գործածել:

Հայ բանաստեղծութիւնը՝ ըստ նիւթին գրուած են կամ գրաբար և կամ աշխարհաբար, և այն ատեն աշխարհաբար գրուականութիւնը իր ճիւղը կ'ունենայ՝ երբ զրի կ'առնուին հայ աշուղներու երգերը: Հայ աշխարհաբարը Չորեքտասաներորդ դարու գրականութեան մէջ առ սակաւ սակաւ կ'ընդհանրանայ. ասկից քիչ առաջ այդ լեզուով կը գրեն Սմբատ Գունդստապլ իր պատմութիւնը. Եսէնուզն քայլ մ'էր իր առածը՝ զոր կ'ընար ընել իրեն պէս սուպետ մը, ազատ, աշխարհական մատենագիր մը:

Նորեքտասաներորդ և չորեքտասաներորդ դարերը՝ հայ մատենագրութեան նշանակելի շրջանները նկատուած են. մէկով կը վերջանայ մեր հին մատենագրութեան թուականը, միւսով կը բացուի նորը, և այդ դարուն մէջ հայ ազգը բախման մէջ է. ներքին կոիւ, կրօնական վէճեր, Ռուսիոնեանց թագաւորութեան անկումը՝ որ հայ գերութեան մեծ թուականը բացաւ. քաղաքական ազդեցութեան տկարութիւնը պատճառ եղաւ նաև կրօնական ազդեցութեան ուժին մեղմանալուն. այդ շրջանին երեցաւ աշխարհաբարը հայ գրականութեան մէջ: Այդ ժամանակի մի և նոյն մատենագիրն մէջ կը տեսնենք երկու շրջաններու ազդեցութիւնը: Ահաւասիկ Յովհաննէս Երզնկացին, որ անբաւ գործեր թողած է գրաբար լեզուով. և երբ նա բանաստեղծութեան քնարը ձեռք կ'առնու՝ կը ստիպուի ժամանակի հոգւոյն համաւկերպիլ, աշխարհաբար երգել: Այնքան յայտնի և որոշ կը նկատուի ժողովրդեան աշխարհաբարի ազդեցութիւնը գրականութեան վրայ, որ ինքնին կ'ապացուցուի երբ միևնոյն բանաստեղծին քով կը տեսնենք թէ՛ գրաբար և թէ՛ աշխարհաբար: Բանաստեղծը այն ատեն գրաբար կ'երգէ՝ երբ իր տողերը բարձր դասակարգին

պիտի ներկայացնէր, և երբ ուսման համար կը գրէր՝ ստիպուած էր աշխարհաբար գրելու: Կը բաւէ ընթերցել Յովհ. Երզնկացւոյ, Կոստանդինի ու Յովհաննէս Թլկուրանցւոյ և այլոց քերթուածները:

Հայ աշուղներու քով աշխարհաբարն իսկ իրեն ուսմականն ունի, և այդ կը նկատուի աւելի՝ սիրոյ տաղերուն մէջ, ուր քերթողը ժողովրդեան գործածած առօրեայ թուրքերէն, պարսկերէն և արաբերէն բառերը անխտիր կը գործածէ:

Միջնադարեան տաղերն են աւելի՝ որ անբաւ նիւթ կը մատակարարեն Ստորին հայերէնի քերականութեան, հայ լեզուի գանձարանին տալով շատ մը նոր և ընտիր բառեր:

Նիւրբ

Հայ բանաստեղծութեան ենթական՝ լեզուին պէս իր պատմութիւնը, իր շրջանն ունի: Յայտնի է թէ հոն տիրող ընդհանրապէս պէտք է կրօնական ըլլայ: Վանքերու մէջ՝ սե գեցեստներով կրօնաւորներուն կարելի չէր աշխարհիկ նիւթերը նկարագրել, և աշխարհի գագաւորները երգել: Սրբակեաց եկեղեցականներ էին այդ շրջանի առաջին բանաստեղծները. կրօնաւորներ էին Յովհաննէս և Կոստանդին Երզնկացիները, Խաչատուր Կեչառեցի և ուրիշներ. բարձրաստիճան եկեղեցականներ էին Առաքել Սիւնեցի, Չաքարիան, Մկրտիչ Նաղաշը, Գր. Ալթամարցի և այլն. առոնք, և զրեթէ բոլոր այն քերթողները՝ որոնք մի քանի կտորներով երկգած են Տաղարանաց մէջ, անպատճառ կ'ուզեն ունենալ ստեղծագործութենէն մինչեւ Քրիստոսի գալուստը ուրուագծող թերթուած մը:

Քերթուածներու կրօնական նիւթին մէջ ընդարձակ տեղ կը զբաւէ Տիրամայր Աստուածածինը. ինչպէս այդ դարերու բոլոր երեւելի նկարիչները իրենց արհեստի հրաշակերտները մարմնացուցած են անով, իւր ահա կրօնաւորներ Երզնկացոցէն խրախուսած՝ կը ներբողեն զայն այն զգա-

ցումներով և այն գոյներով՝ որ երբեք ներելի պիտի չըլլար վանականի մը՝ եթէ ենթական Աստուածամայրը չըլլար: Քրիստոսի յնունդը, Խաչելութիւնը, հրաշագործ սուրբերը, նահատակները կրօնական նիւթ մատակարարած են հայ երգչին: Այս բաժնին մէջ պէտք է անցնել նաև մեծիական ողբերը, որոնք այնքան սրբազանուած էին՝ և մինչեւ իսկ Մաշտոցներու մէջ անցուած:

Խրատական. այս բաժնին մէջ ընդարձակ ասպարէզ ունէին եկեղեցական երգիչները, որոնք իրրե պաշտօնեայ եկեղեցւոյ ինչ որ պիտի ըսէին ժողովրդեան բնմին վրայէն՝ նոյնը կ'ըսեն իրենց բանաստեղծական քնարով, քերթուածներով: Երբ եկեղեցական երգիչները իրենց ներելի դարձած ասպարէզը շատ սահմանափակուած կը գտնէին, յանկարծ աշխարհիկ նիւթ մը կ'երգէին, և յետոյ քանի մը տողերով կը խրատէին ընթերցողը չհետեւլայդ ընթացքին, և կը ջանային ունայնացնել այդ աշխարհիկ հաճոյքները, գեղեցկութիւնները: Այս պատրուակով արդարացած են ընթերցող ժողովրդեան դատաստանին դիմաց բարձրաստիճան եկեղեցականները՝ Գրիգորիս Ալթամարցի, Յովհաննէս Թլկուրանցի, որոնք շատ մը սիրոյ քերթուածներ ձգած են մեզ:

Պատմական քերթուածները, որ շատ էջեր պիտի լեցնեն միջնադարեան հայ քերթողներու գործերուն հաւաքածոյին մէջ, բոլորովին գուրկ են բանաստեղծական կամ վիպական գեղեցկութենէ: Ասոնք նպատակ ունին կամ քաղաքի մը երկրաշարժը, երկնքին դրկումը արհաւիրքը, կամ սուրբի մը նահատակութիւնը, կամ հայրապետի մը կեանքը պատմելու, ստէպ անհամ, թոյլ տողերով, Մեզի տուած չեն անոնք օրինակի համար Ֆրաւոն մոնկոն պատմութեան պէս գեղեցիկ կտոր մը, եղբերգութիւն մը, և կամ դիւցազնիկութիւն մը: Այս պահանքներն ուզած են լեցնել Առաքել Սիւնեցի և Առաքել Բաղիչեցի. առաջինը ընդարձակ գրքով մը Արամայ և Եւայի անկումը ուզած է եղբր-

երգել, որ գեղեցկութեան կողմանէ շատ անհաւասար պատկերներ ունի: Առաքել Բաղդէցիին, որ Յովասափայ պատմութիւնը չափաբերած է, ձեռնարկած է Լուսաւորչայ գործունէութիւնը պատմել, նկատելով զայն հերոս մը՝ որ կրցած է ազգի մը խաւարեղէն պարսպները փշրել և լոյսը անոր վրայ հեղեղել. այդ գործին ընթերցումը շատ շուտով կ'ըսէ մեզի՝ թէ ինչպէս անյաջող ելած է Բաղդէցիին այդ գործին:

Միայն քերթուածները ևս բազմաթիւ են, բայց շատերը անանուն հասած են մեզ: Ինչպէս ըսի՝ ի սկզբան հայ քերթողները չէին մօտենար այդ նիւթին, և Յեղեցական գրիչները կը խորհէին չբմեղացոյիչ կերպերով երգել աշխարհիկ սէրը: Բայց երբ աշխարհական երգիչները և աշուղները երեցան ժիւ, ժ՛Չ և յաջորդ դարերուն մէջ, ընդհանրածօղցին և բազմացուցին սիրոյ՝ քերթուածները: Վարդու Պարպուր կուգային՝ հայ բանաստեղծին պատուհանին մօտիկ պարտէզին մէջ նկարագրուելու, իրենց շարժումներով, խօսակցութեամբ՝ սէրը երգելու: Կոստանդին Երզնկացիին առաջին շրջանի բանաստեղծը, իր ժ՛Ա Քերթուածին խորագիրը դրած է. «Ինանքս՝ վարդի օրինակաւ զՔրիստոս պատմէ»: և Վարդու ու պարպուր կ'երգէ նա այնպէս՝ ինչպէս երգած են Պարսիկ քանաստեղծները, Կր. Աղթամարցիին, Առաքել Սիւնեցիին և այլն. հոն Քրիստոս կը ներկայանայ իբրեւ փեսայ (այսպէս կոչած են սուրբ Հարց) և եկեղեցին՝ իբրեւ հարս, որոնք վարդի և Պարպուր ձևին տակ կ'երգեն: Առաջին փորձն էր այս անշուշտ Կոստանդին Երզնկացւոյ՝ սիրոյ քերթուած գրելու. իր թշնամիները հազիւ թէ կ'ընթեռնուն զայն՝ չար կը մեկնեն և կը մեղադրեն զինքը. և հէզ բանաստեղծը ինքզինքը չբմեղելու համար ժիւ քերթուածը կը գրէ սա խորագրով. «Միեկնութիւն վարդին համառօտ, վասն անգործաց շինցի. զի կարծէին եթէ մայմնաօրաց էր բանք վարդիս: Ես վասն այն գրեցի»:

Յաջորդ դարերու մէջ ապրող բոլոր

բանաստեղծները ըլլան եկեղեցական կամ ոչ, փորձած են սիրոյ քերթուած մը ըսելու, որոնց մէջ առաջինը և «Հայր հայ քերթողներու» կը ներկայանայ Նահապետ Քուչակը, որ ինքինքը կը նուիրէ սէրը երգելու այլ և այլ գոյներով, որոնք բոլորովին եզական են իր տաղանդին:

Որք կամ Կոնկատ. — Մեր ո՞ր պատմիչը, ո՞ր մատենագիրը առանց ողբական քանի մը տեղերով համեմելու իր գիրքը՝ աւարտած է, Հալածուող և տանջուող ազգ մը ըլլալով՝ ցեղային յատկութիւն մը դարձած է ողբալով: Ազգ մը, կուսակալ մը հայ ժողովրդեան վրայ կը յարձակի, հայ բանաստեղծը պատրաստ է իր քնարն առնելու և ողբալու: Գաղաք մը կամ գիւղ մը կը կործանի, ողբացողը մօտն է: Բանաստեղծը կը հալածուի, պէտք է ողբայ. ուրիշ աշուղ մը անօթի է, նոյն պէս: Առանց կարգը պէտք է դասենք նաև զանգստները, որոնք հալածուած բանաստեղծներու հառաչանքներով՝ արցունքով օծուած են. ամենէն խորխորն է Պրիկը, որ ամբողջ ազգի մը բողբոջ կ'արձագանգ էղէպ ի երկինք՝ «Աստուած արդար» քերթուածով:

Պաւլոսիտի երգերը պատահական նիւթ կը մատակարարեն մեր քերթողներուն, չէ՞ որ հալածուող ազգ մ'ենք: Շատերը իրենց հարսերէն կը ստիպուէին հեռանալ ապրուստին ապահովելու համար, (նոյն վիճակին կ'ենթարկուէին նաև եկեղեցականները, որոնք պաշտօնով՝ քաղաքէ քաղաք կ'անցնէին) և օտարութեան մէջ իրենց երկինքի բարքերը, բնութեան գեղեցկութիւնները, սովորութիւնները, և գլխաւորապէս իրենց ճարերը կը յիշէին արտասուելով:

Չաւեղտակոն քերթողներ շատ քիչ ունեցին ենք. ինչպէս կարելի է հաշտեցնել խնդուն և արցունքը. զանշտական մէջ կը դասած էջուն, լուի, քիսիքի, հերթապի և այլոց վրայ գրուածները. բայց տալ նարխոտիւններ բաւական ունինք, որոնք հարսանեաց առթիւ գրուած են զինչոյ կարմիր գաւաթներուն դիմաց:

Բնութիւնն է Նկարագրական քերթուած ներու Մուսան, այն գեղեցիկ երկիրները որոնք իրենց գմբէթ ունին ջինջ կապոյտով երկիրքը, որոնց բլրակները և հեռուն լեռները՝ ձիւնին տակէն կանաչացած դուրս կ'ելլեն՝ զարնանային պայծառ արեգական ներքե, կ'ոգևորէին հայ բանաստեղծները, և անոնք իրենց պարզ գրչով կը նկարէին բնութեան գեղեցկութիւնները, ծաղկազարդ պարտէզը, անտառ մը՝ ուր բոլոր կենդանիները կան, դաշտ մը՝ ուր բոլոր ծաղիկները կը փթթին. և պարզ ջրիկները որ լեռներու կատարներէն կ'իջնէին հեզասած կամ կարկաչելով՝ կը խօսակցէին հայ բանաստեղծներուն հետ, կը պատմէին ուսկից որ անցած էին, և կ'իմացնէին թէ իրենց ետքը անոյշ շրթներով ինկած է պաղուկ ջրին վրայ, խումած, ու անոր վառ դէմքով պատկերաւորուած՝ կ'անցնին ծաղիկներու եզերքէն:

Նկարագրական մէջ գլխաւորապէս Գաբունն է որ կը պատկերուի. և այդ՝ շատ բնական է այն երկրի բանաստեղծներուն՝ որոնց Ձմեռը մեղեիւթեան պատանքով կը թաղէր բնութիւնը և կեանքի ոգևորութիւնը:

Բաց ի այս յիշածներէս՝ կան նաև անտարբեր և ուրիշ զանազան նիւթեր՝ երգուած հինգ դարերու մէջ ապրած հայ աշուղներէ: Եւ այս քերթուածներուն հաւաքածոյն է որ ազգի մը հոգեբանութիւնը ուսումնասիրելու նիւթ պիտի մատակարարէ, և բաց աստի՝ պիտի զիւրացնէ կազմելու Ստորին հայերենի բառգիրքը:

ԺԻ ԴԱՐ

Երգը սրտին արձագանգն է. վիշտը, խնդումը, քնութեան գեղեցկութիւնը, միջավայրը ուր կայ կեանքը, ուր կ'ապրի մարդ՝ երգին նիւթը կը մատակարարեն. ԺԻ—ԺԻ դարուն՝ գեղարուեստը իր լայն առումով կը ծաւալի. այս դարերը կուտան արևմտեան ազգերուն բանաստեղծներ նկարիչներ, արձանագործներ: Հայաս-

տան ալ արդէն Եւրոպական ազգերու հետ կը շփուէր և կ'ազդուէր ընդհանուր մթնոլորտէն:

Ամենէն յանդուգն քայլն էր մեր ազգին համար Աղեքսանդր Մակեդոնացոյ Պատմութիւնը երեան հանել, և այդ գաղափարը իրագործելու համար՝ հարկ տեսած է խաչատուր Կեչառեցին ըսել յիշատակաբանին մէջ՝ թէ մաքրած է զայն աղտեղի բացատրութիւններէն: Այս դարուն շուրջ կ'ընդհանրանայ նաև մանրանկարչութիւնը:

ԺԴ դարը ժողովրդական բանաստեղծութեան շրջանին սկզբնաւորութիւնէն մեզի քանի մը բանաստեղծ միայն կը ներկայացնէ, (թէ և եկեղեցական բանաստեղծները Գաբունարուն հաւաքածուն զանձերով, մեղեդիներով և կրօնական տաղերով կը լեցնեն): Յովհաննէս Երզնկացին, խաչատուր Կեչառեցին, Ֆրիկը (զոր ես խաչատուր Կեչառեցոյ կեղծանունը կը համարիմ), Կոստանդին Երզնկացին, Ստեփանոս Սիւնեցին և ուրիշ քանի մը քերթողներ՝ մէկ կամ երկու քերթուածներով երեան եկած են:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՐԶՆԿԱՅԻ

Հայ մատենագրութեան Անցման շրջանին մէջ ապրած է Յովհաննէս Պրոզ, Երզնկայի մօտ Արկայ գիւղին մէջ ծնած ԺԴ դարու կիսուն, և Յովհաննէս Երզնկացի կոչուած: Ըստ իմ գտած մէկ յիշատակաբանին (հմտ. Բագմ. 1906 էջ 256) հայրը՝ Շիրին, մայրը՝ Սափիբա կոչուած են, և երկու եղբայրները՝ Աւետշահ և Շահընշահ: Յովհաննէս իր ուսումը իրեն անուանակից վարդապետէն առած է, որ յետոյ « սպաննուլ եղև սրով յանօրինաց »: Իր իսկ վկայութեան համաձայն՝ Սեպուհ լեռան Ս. Մինաս վանքին մէջ անցուցած է պատանեկութեան տարիները, Կայննոյձոր վանքին մէջ ևս կեցած և ուսած է, աշակերտելով Վարդան Բարձրբերդցոյ: Դեռ երիտասարդ՝ շատ տեղեր ճամբոր-

դած է, կիրիկիա, Երուսաղէմ, և 1272ին կայննոյ—ծոր վանքէն թիւն աւանը գացած՝ ներկայ ըլլալու Մեծին Ներսէսի նշխարաց փոխադրութեան հանդէսներուն։ 1281ին նորէն Երուսաղէմ այցելեց ու յետոյ կիրիկիա անցաւ. քանի մը տարի Հոռովկայի մէջ մնաց և Յակոբ կաթողիկոսի խնդրանքը Քերականութիւն դասախօսեց։ 1284ին Տփղիս կ'երթայ և հոն կը գրէ Յաղագս երկնային շարժմանց գրութիւնը՝ որ երկնային տարերքներու վրայ կը ճառէ. այս գործին ձեռք զարկաւ Տրփղիսի իշխանին որդւոյն վարթմանկի խընդրանքը։ 1287ին Սեպուհ վերադարձած էր, այն տարին՝ ուր սաստիկ երկրաշարժ մը Երզնկան աւերեց։

Վեց տարի ետք նորէն կիրիկիա գնաց և 1293ին Յակոբ կաթողիկոսին ընծայեց իր Քերականի ընդարձակ մեկնութիւնը. յետոյ Արտագ անցաւ, Երրորդ գիւղին մօտ Ս. Թադէոսի անուամբ կանգնած վանքին մէջ առանձնացաւ՝ հիւրասիրուելով գաւառին Չաքարիա եպիսկոպոսէն։ Հոն աւարտած է 1316ին Ն. Շնորհաւոյ կիսատ թողած Մատթէի մեկնութիւնը։ Այդ միեւնոյն տարին Առասնա կ'երթայ ներկայ ըլլալու Ընդհանուր Ժողովին, և նոյն տարին Երրորդի վանքին մէջ կ'աւարտէ Դանիէլի մարգարէութեանց Մեկնութիւնը։

Ժի. դարուն լատին Դոմինիկեաններ Հայաստան եկան. Յովհաննէս լատիններէն կը սովորի անոնցմէ և Ս. Թովմայի Եօթե խորհրդոց գիրքը կը թարգմանէ։

Յովհաննէս Երզնկացի պէտք է մօտաւորապէս ութսուց տարի ապրած ըլլայ. իր մահուան թուականը 1326ին կը համարուէր, և իբրև թէ Հաղթատի կամ Երրորդի մէջ թաղուած։ 1332ին Ներսէս կրօնաւոր մը Երզնկայի Ս. Կիրակոս վանքին մէջ կ'ընդօրինակէ մեծանուն վարդապետին Քերականութիւնը՝ խնդրանք «սրբաամաքուր և արդիւնաբան վարդապետին Յովհաննէսի»։ Այս արդիւնաբան վարդապետն է նոյն ինքն Յովհաննէս Երզնկացի. և այս վկայութեամբ ստոյգ կերպարանք մը կ'առնու Երզնկացւոյ աւանդական կար-

ծիրը, որոնք իրենց հայրենեաց պարծանք վարդապետին գերեզմանը իր իսկ ծննդավայրին Ս. Նշան եկեղեցւոյն մէջ կը ցուցնեն. «այսպէս կ'ըսէ նաև Յակոբ Կարենցի իր «Տեղագրութիւն վերին Հայոց» գրութեան մէջ. «Եւ կայ ի մէջ քաղաքին (Երզնկայի) այժմ հինգ եկեղեցի... և է դամբարան սրբոց վարդապետացն Յովհաննէս Պրոզին» և այլն։

Գրական գործերը

Յովհաննէս Երզնկացին, բաց ի մեզ թողած մեկնողական, քերականական, ճառական, թարգմանական բազմաթիւ գործերէն՝ մեզ կը ներկայանայ նաև իբրև բանաստեղծ։ Ինքը ընդարձակ միտք մ'է, լուսամիտ և կարող գրող մը, և բանաստեղծական գործերուն մէջ ևս բազմադիմի. նա երգած է թէ՛ շարականներ, թէ՛ մեղեդիներ, թէ՛ զանձեր, թէ՛ ժողովրդական ու գիտական քերթուածներ։

Մենք մեր այս գործին մէջ գնովհաննէս Երզնկացին միայն իբրև միջնադարեան բանաստեղծ կը նկատենք։

Սա կոստանդինի հայրենակից թէ՛ բայց նուազ խանդ և կենդանութիւն ունին իր նկարագրութիւնները և իմաստները. մեզի թողած կամ մեր ձեռքն հասած քերթուածները թէ՛ եւ քիչ են իրենց թիւով, բայց շատերը ընդարձակ են, և ընդօրինակողը խառնափնդորած են քառեակները ու ոտանք ալ պակասաւոր։

Մօտաւորապէս 10—12 կտոր քերթուած ծանօթ են ինձ Յովհ. Երզնկացւոյ աւանդաւոր, որոնք ընդհանրապէս խրատական են, բայց ի «Յամենհարաշ գործն Արարչին» ընդարձակ չափական գրուածքէն՝ որ գիտական է։

Ամենն գեղեցիկ արտադրութիւններէն է «Երկունս ի մէկ տեղ բերած» սկզբնաւորութեամբ՝ Գուշակեան տաղաչափութեամբ քերթուածը։

Եւ կը կարծուի թէ այդ խրատական քերթուածին հեղինակն ըլլայ նոյն ինքն Քուշակ։

Իբրեւ նմոյշ՝ կը հրատարակեմ « Ողբ
Աղամայ»ն որ արդէն քանի մ'անգամ
հրատարակուած է, բայց պակասաւոր:
Հ. Մ. ՊՈՏՈՂԻՆԱՆ

Ո Ղ Բ Ա Դ Ա Մ Ա Յ

Աղամ նըստել դուռն ի դրախտին
Լայր և ձայնէր ողորմագին.
« Երէկ էի ի մէջ դրախտին
Ծածկեալ լուսովն աստուածային.

Այ սերովբէք, այ քերովբէք,
Որ ի դըրախտըն մըտանէք,
Ջատուածութիւնն աղաչեցէք,
Ձայս մեղաւորս հայտեցուցէք:

Անդ թագաւոր էի յԱդին,
Նըման հըզօր թագաւորին.
Առի զհրաման պատուիրանին
Ձըմերձենալ ծառոյ պըտղին:

Վասն Եւայի իմ կողակցին
Որ դալտեցաւ խաբամբ օձին,
Ձիմ գեղեցիկ հանդերձս առին,
Ձիս անողորմ մերկացուցին:

Այս մէկ անգամս որ խաբեցայ,
Բանիւ կընողըս դալտեցայ.
Երբ խայտառակ տեսի զԵւա,
Փառացըն մերկ քան զսատանայ,

Ես ի յիւր գութնն վառեցայ՝
Յանմահական պըտղոյն կերայ.
Ասցի՝ թէ իմ Ստեղծողըն գայ
Մերկ տեսանէ զիս և զԵւա,

Նա հայրական սիրով զըթայ
Եւ ողորմի ինձ և նորա:
Ոտնաձայն Տեառնըն լըւայ
Գալոյ ի դրախտն և ւափեցայ,

Տերե թզենոյ զինն սփածայ,
Ի մէջ ծառոց անկեալ թագեայ:
Եկն և ձայնեաց. «Աղամ, ո՛ր ես».
Ես ձայն տըրի, թէ «Մերկ եմ ես.

Տէր, ըզքո ձայնըդ լըւայ ես,
Ջահի հարայ 'ւ ամթերես»:
- «Ա՛մ, ո՛վ ասաց թէ մերկ էք,
Կաւ՝ ո՛վ խաբեաց ձեզ, պատմեցէ՛ք»:

Եւայ պատասխան ետ նըմա.
«Օձըն խաբեաց զիս և կերայ»:
Տէրն անիծեց զօձն և զԵւա,
Ես այլ ի մէջըն գերեցայ:

Տէրըն հրամմեց մեզ թէ «Ելէ՛ք»,
Թէ՛ «Հող էիք 'ւի հող դարձէ՛ք»
Ես աղաչեմ զձեզ Սերովբէք,
Գանկատ ունիմ, ինձ լըսեցէք:

Երբ ի յԱդին դրախտըն մըտանէ՛ք՝
Յանմահ ծառէն ճիւղ մի առէ՛ք,
Բերէք յաչացս ի վրայ դըրէք՝
Ըզխաւարեալ աչքս բացէ՛ք:

Երբ ի դըրախտըն մըտանէք,
Ըզդրախտին դուռն մի փակէք,
Ձիս ի դիմաց կանգնեցուցէք,
Պահ մի հայիմ կարճ՝ դարձուցէք:

Ա՛հ, կու յիշեմ ըզձեզ ծաղկունք,
Անուահամ աղբերակունք.
Ա՛հ, կու յիշեմ ըզձեզ թըռչունք
Քաղցրաբարբառ ու անասունք:

Որք ըզդըրախտըն վայելէք,
Ձեր թագաւորն եկայք լացէք.
Որք ի դըրախտն աստուածատունկ
Յերկրէ ընտրեալ ազգի ծաղկունք:

ՅՈՎՀ. ԵՐԱՅԻԱՅԻ

